

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 355.01:341.01

DOI <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-20>

Андрій БАБИЧ

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, вул. Сумська, 77/79, м. Харків, Україна, 61023

ORCID: 0000-0002-0930-4700

Бібліографічний опис статті: Бабич, А. (2021). Розроблення методологічних підходів до дослідження війни і миру за сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин. *Law. State. Technology*, 3, 134–143, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-20>

РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙНИ І МИРУ ЗА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У статті запропоновано методологічні підходи до дослідження відомих теорій війни і миру в площині можливої адаптації їхніх положень до сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин.

Запропоновані методологічні підходи ґрунтуються на двох основних аспектах, а саме: кожна з відомих теорій війни і миру як складова частина тієї чи іншої парадигми міжнародних відносин несе певні теоретичні погляди щодо порядку світоустрою і визначає стан та динаміку розвитку міжнародних відносин як воєнно-політичне, соціальне та правове середовище, що може генерувати певні чинники як воєнної загрози, так і мирного співіснування; кожна з відомих парадигм не є абсолютно тотожною моделлю трактування реальності і не визначає єдиний вірний шлях запобігання збройним конфліктам.

Систематизація відповідних положень за певною системою критеріїв, дає змогу адаптувати теоретичними концептами відомих парадигм міжнародних відносин щодо загрози війни і можливості миру, до особливостей сучасного етапу розвитку міжнародних відносин із метою прогнозування можливих ситуацій збройного протистояння, причин їх виникнення, можливих заходів та інструментарію міжнародного впливу щодо їх усунення.

Метою статті є розроблення методологічних підходів до дослідження відомих парадигм міжнародних відносин у контексті війни і миру та можливостей адаптації їхніх теоретичних концептів до сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин.

Методологічні підходи дають змогу спрямувати процеси дослідження, прогнозування й оцінки ситуацій збройного протистояння на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, спираючись на теоретичне підґрунтя відомих парадигм міжнародних відносин.

Наукова новизна полягає у тому, що наведені у статті дослідження дають змогу запропонувати методологічні підходи як теоретико-методологічний інструментарій дослідження і визначення можливостей застосування здобутків відомих парадигм міжнародних відносин щодо стану війни і миру в умовах сучасного міжнародного середовища.

Як висновок, проблему попередження чи локалізації збройних конфліктів у сучасному міжнародному середовищі значною мірою можливо вирішити, спираючись на теоретичні здобутки щодо ситуації війни і миру відомих парадигм міжнародних відносин. Викреслити ці здобутки у площині адаптації їх до сучасного стану і динаміки розвитку міжнародних відносин дають змогу методологічні підходи, які наведено у статті.

Ключові слова: збройний конфлікт, детермінанти воєнної загрози, концепти мирного співіснування, важелі міжнародного впливу, парадигми міжнародних відносин.

Andrii BABYCH

Candidate of Law, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, 77/79 Sumska str., Kharkiv, Ukraine, 61023

ORCID: 0000-0002-0930-4700

To cite this article: Babych, A. (2021). Rozrobka metodolohichnykh pidkhodiv doslidzhennia viiny i myru za suchasnykh tendentsii rozvytku mizhnarodnykh vidnosyn [Development of methodological approaches towards war and peace in the context of modern international development trends]. *Law. State. Technology*, 3, 134–143, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-20>

**DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL APPROACHES TOWARDS WAR AND PEACE
IN THE CONTEXT OF MODERN INTERNATIONAL DEVELOPMENT TRENDS**

The methodological approaches of research of the known theories of war and peace in the plane of possible adaptation of their positions to the modern tendencies of development of international relations are offered in the article. The proposed methodological approaches are based on two main aspects, namely: each of the known theories of war and peace, as part of a paradigm of international relations, has certain theoretical views on the order of the world order and defines the state and dynamics of the development of international relations as a military-social, and the legal environment that can generate certain factors of both military threat and peaceful coexistence; notwithstanding the fact that each of the known paradigms is not a completely identical model of interpretation of reality and does not determine the only sure way to prevent armed conflict. Systematization of relevant provisions according to a certain system of criteria, allows to adapt the theoretical concepts of the known paradigms of international relations on the threat of war and the possibility of peace, to the peculiarities of the current stage of development of international relations in order to predict possible situations of armed confrontation, their causes, possible measures and instruments of elimination.

The purpose of the article is to develop methodological approaches to the study of the known paradigms of international relations in the context of war and peace and the possibilities of adapting their theoretical concepts to current trends in the development of international relations.

Methodological approaches allow to direct the processes of research, forecasting and assessment of situations of armed confrontation at the present stage of development of international relations, based on the theoretical basis of the known paradigms of international relations.

The scientific novelty is that the researches presented in the article allow to offer methodological approaches as theoretical and methodological tools of research and definition of possibilities of application of achievements of known paradigms of the international relations concerning a state of war and the world in the modern international environment.

In conclusion, the problem of prevention or localization of armed conflicts in the modern international environment, to a large extent, can be solved based on theoretical achievements in the situation of war and peace of the known paradigms of international relations. To outline these achievements in terms of adapting them to the current state and dynamics of international relations allow methodological approaches, which are given in the article.

Key words: *armed conflict, determinants of military threat, concepts of peaceful coexistence, levers of international influence, paradigms of international relations.*

Актуальність проблеми. Тісний взаємний зв'язок і посилення економічної й політичної взаємозалежності більшості країн світу є домінуючою тенденцією розвитку міжнародних відносин у XXI ст. У такій ситуації навіть незначні зміни в системі міжнародних відносин можуть торкатися багатьох країн і суттєво вплинути на міжнародні відносини у цілому. Найбільш суттєвим чинником дестабілізації міжнародних відносин були і, на жаль, залишаються збройні конфлікти. У значній частині кожний збройний конфлікт, навіть не міжнародного характеру, призводить до загострення комплексу глобальних проблем і несе загрозу стати «детонатором» виникнення світової війни, що в умовах наявності в багатьох країнах ядерної зброї може нести реальну загрозу існуванню

людської цивілізації. Вихідним пунктом, фундаментом пошуку дієвих шляхів попередження чи врегулювання збройних конфліктів за сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин може бути дослідження відомих теорій війни і миру. Саме глибоке розуміння об'єктивних законів, закономірностей процесу чи явища, на чому ґрунтуються й відомі наукові теорії міжнародних відносин, здатне висвітлити індикатори потенційної ескалації (воєнної загрози), можливості щодо запобігання розвитку такої ситуації і націлити на шляхи реалізації таких можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичну проблематику методологічних підходів до дослідження відомих парадигм міжнародних відносин у контексті війни і миру досліджували у своїх працях:

С.М. Романюк, Г.М. Яворська, О.М. Кіндратець, G.L. Dickinson, L. Woolf, G. Clark, B.L. Sohn, A. Zimmern, H. Morgenthau, S. Huntington та ін. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що погляди на сучасне міжнародне право та проблеми війни і миру змінюються, що потребує нових досліджень у цій сфері.

Метою статті є розроблення методологічних підходів до дослідження відомих парадигм міжнародних відносин у контексті війни і миру та можливостей адаптації їхніх теоретичних концептів до сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин.

Методологічні підходи дають змогу спрямувати процеси дослідження, прогнозування й оцінки ситуацій збройного протистояння на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, спираючись на теоретичне підґрунтя відомих парадигм міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з того, що збройні конфлікти – це специфічна форма міжнародних відносин, методологічні підходи до дослідження цього явища за сучасних умов світоустрою повинні ґрунтуватися на аналізі відомих парадигм міжнародних відносин і адаптації теоретичних викладок щодо війни та миру до низки чинників, які визначають особливості сучасного розвитку міжнародних відносин, причин виникнення і розвитку кризових явищ у міжнародних стосунках, зокрема збройного протистояння, міжнародні важелі регулювання збройних конфліктів та можливості й ефективності їх застосування. За значної кількості досліджень парадигм міжнародних відносин у контексті війни і миру методологічні підходи до дослідження можливостей адаптації цих теорій до ситуацій зародження, виникнення і розвитку збройних конфліктів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин потребують подальшого розвитку.

Зародження теорії щодо регулювання міжнародних відносин в їх найбільш жорстких проявах – збройних протистояннях як науки більшість дослідників відносить до 20–30-х років ХХ ст., коли міжнародна спільнота побачила і відчула наслідки багатомільйонних людських утрат та масштаби катастрофічних руйнувань у результаті Першої світової війни. Поряд з історико-філософськими, морально-етичними напрямками дослідження на цьому історичному рубежі з'являються наукові праці юридичного спрямування, які за різноманітністю поглядів на регулювання міжнародних відносин, зокрема забезпечення миру і міжнародної безпеки, отримали статус ідеалістичної школи. Саме ідеаліс-

тична школа визначила такі центральні категорії міжнародних відносин, як етику (моралізм) і право (легалізм), і запропонувала розглядати міжнародні відносини як універсальну, монолітну, статистичну систему етичних та юридичних норм (нормалізм), які є незмінними і незалежними від волі держав. Ідеалісти були прихильниками демократії, критикували принцип балансу сил і пов'язували реалізацію своїх ідей на міжнародному рівні через створення універсальної міжнародної організації і світового уряду (L. Woolf, 1916; G.L. Dickinson, 1926).

Прихильники ідеалізму стверджують, що головні процеси, які домінують у міжнародних відносинах, – це не конфлікти і війна, не протистояння національних інтересів, а співробітництво й інтеграція. Водночас світ стає краще і безпечніше не автоматично, для цього від учасників міжнародних відносин потрібні згуртовані дії з їх регулювання (G. Clark and B.L. Sohn, 1966; A. Zimmern, 1936).

В основі парадигми ліберального ідеалізму лежать дві ідеї І. Канта, а саме: ідея єдності людського роду та ідея можливості і необхідності зміни людських відносин у душі гуманізму і прав людини (I. Kant, 2016). Розвитком теорії ліберального ідеалізму є неоліберальна і посткласична версії ліберального ідеалізму. Прихильники неолібералізму доводять, що політика держав у міжнародних відношеннях визначається внутрішніми економічними інтересами. Водночас збільшення економічної взаємозалежності держав створює ситуацію загальних інтересів і стимулює їх співробітництво, а відповідно, зменшує значення і роль воєної могутності та воєної сили (R.O. Keohane and J.S. Nye, 1977).

Вихідним пунктом посткласичної версії ліберально-ідеалістичної парадигми є твердження щодо корінних змін сутності політичної влади під впливом процесу глобалізації. Важливими результатами глобалізації стосовно міжнародної безпеки є ерозія національно-державного суверенітету внаслідок втрати класичного поняття «державний кордон» і послаблення функцій держави як суб'єкта міжнародних відносин. Формується саморегулююче глобальне суспільство, яке функціонує за єдиними правилами і регулюється єдиними законами (M. Zacher and R. Matthew, 1995; A. Moravcsik, 1997; J.N. Rosenau and E.O. Czempel, 1992).

Бурхливі події міжнародного життя 30–40-х років ХХ ст., насамперед агресивні дії Японії проти Маньчжурії, Італії проти Ефіопії, Друга світова війна, яка велася Німеччиною в Європі, показали абсолютну неспроможність такої між-

народної організації, як Ліга Націй, вплинути на такі масштабні конфлікти і зберегти мир. Це призвело до того, що абстрактна теорія ідеалістів як теоретична парадигма міжнародних відносин зазнала банкрутства, і на її зміну пришла нова теоретична парадигма – політичного реалізму. Представники нової теорії не визнавали в міжнародних відносинах, особливо що стосується силової форми вирішення міждержавних протиріч, універсальної, статистичної конструкції правових і морально-етичних норм, у рамках яких повинні протікати міжнародні політичні процеси.

Школа політичного реалізму декларувала міжнародні відносини як боротьбу за владу головними політичними опонентами, передусім між державами, що зумовлено характером людини і вічним явищем світової політики. Така боротьба неможлива без формування балансу сил, що категорично відкидали ідеалісти. Саме стан миру, за твердженням політичних реалістів, являє собою період, коли існує стан рівноваги між центрами сили, державами чи коаліціями держав, тобто їхні амбіції і могутність урівноважують і стримують один одного, а війна – це наслідок порушення балансу сил. На відміну від ідеалістів, теорія яких базувалася на важелях (правових і етичних) впливу на державний апарат і яка не підтвердилася на практиці, а виконувалася лише з метою ідеологічної легітимності, теорія політичного реалізму вмонтувала в мислення політиків, дипломатів, військових нові ключові положення, детермінанти теорії міжнародних відносин у площині силового протистояння, а саме: «позиція сили», «агресія», «баланс сил», «політична нерівновага», «конфронтація» тощо (Е.Н. Carr, 1939; Н. Morgenthau, 1973).

У середині ХХ ст. зароджується нова теорія міжнародних відносин, яку визначили як «модерністська хвиля». Теорія модерністів полягала у знаходженні конструкції міжнародних відносин, яка будувалася на методологіях точних і природничих наук. Вони прагнули сконструювати міжнародні відносини на межі не лише політології, соціології і міжнародного права, а й математики, кібернетики, теорії систем тощо.

Значною мірою появі нової наукової парадигми теорії міжнародних відносин сприяла легітимізація політичними реалістами силової конфронтації на міжнародній арені за часів «холодної війни». У наукових колах теорію політичного реалізму стали ототожнювати з аналогією сили під час вирішення міждержавних суперечок. Модерністи намагалися довести необхідність і доцільність використання в сус-

пільних дисциплінах, у тому числі в теорії міжнародних відносин, тих перевірених методів, які підтвердили свою ефективність в точних і природничих науках, жорстко критикуючи традиціоналістів (політичних реалістів) за суб'єктивність і недосконалість їхніх методів дослідження.

Системний підхід до дослідження міжнародних відносин намагалися опанувати й реалісти, але використання застарілих теорій Гоббса і Макіавеллі «війна всіх проти всіх», нехтування значним впливом на динаміку міжнародних відносин науково-технічного прогресу, відсутність чіткого змісту багатьох термінів, наявність у роботах неперевірених тверджень і аксіом негативно вплинули на сприйняття науковим світом трактування теорії політичного реалізму з позицій модернізму. Водночас реалісти критикували модерністів за те, що вони пропонують замість міжнародних реалій схематизовані абстрактні конструкції та механічне ототожнювання соціальних, біологічних та фізичних процесів. Вони звинувачують модерністів у цинізмі, коли процентні показники звичайних соціальних явищ, таких як алкоголізм, смертність, міграція, ототожнювали з основними детермінантами міжнародної політики. Урешті-решт, у 90-х роках ХХ ст. модерністи дещо потіснили реалістів у вищій школі (університети, науководослідні центри), а реалісти зберегли провідні позиції на політичному олімпі. З'явилися дослідження, в яких є спроби поєднати модерністську та реалістичну парадигми на підставі того, що модерністи у своїх поглядах на міжнародні відносини мало чим відрізняються від реалістів, хоча пояснюють ці відношення різними методами та термінами.

Розвитком теорії парадигми політичного реалізму в кінці 80-х років ХХ ст. стала парадигма неореалізму. Прихильники цієї теорії обґрунтовують поведінку держав структурою світоустрою (однополярна, біполярна, багатополарна). Держави в міжнародній системі – це її функціонально однорідні елементи, а сама міжнародна система – це стійкість принципів упорядкування і вимог до функціонування таких формально диференційованих елементів. Будь-які зміни в анархічній міжнародній системі зумовлюються розподілом влади, що впливає на існуючий баланс сил. Тобто вирішальну роль щодо поведінки держав відіграє структура міжнародної системи, що має прояв як сукупність зовнішніх примушень і обмежень (К. Waltz, 1979).

На рубежі ХХ і ХХІ ст. з'явилася нова версія парадигми класичного політичного реалізму – парадигма постмодернізму, яка базується на ідеї боротьби цивілізацій. Прихильники цієї

теорії впевнені в тому, що сучасні міжнародні взаємовідносини – це відносини не між державами, а між цивілізаціями, які відрізняються історією, мовою, традиціями, релігією. Взаємовідношення цивілізацій значно конфліктніші, ніж взаємовідношення держав, тому що в основі цивілізаційних різниць лежать цінності і переконання, які узгодити, примирити значно складніше, ніж економічні чи політичні інтереси. Захищаючи свої цінності і переконання, цивілізації намагаються захопити владу. Прихильники постмодернізму обґрунтовують необхідність переносу центру дослідження міжнародних відносин із міждержавних відносин на чинники і процеси соціокультурного характеру (S. Huntington, 1993; К. Маркс, Ф. Энгельс, 1969). Розмежування суспільства як на національному, так і на міжнародному рівні за рівнем життя на бідних і багатих змусило дослідників міжнародних відносин звернутися до парадигми марксизму, основна ідея якої полягає у тому, що міжнародні відносини носять не анархічний, а імперсько-експлуатаційний характер. Діючі актори міжнародних відносин не держави чи транснаціональні об'єднання, а соціальні класи. Домінуючими процесами на міжнародній арені є: гостра конкурентна (у т. ч. збройна боротьба між власниками капіталу, які монополюють володіють і управляють засобами виробництва у світовій економіці); боротьба між соціальними класами, багатими і бідними. Водночас парадигма класичного марксизму ґрунтувалася на тому, що міжнародні відносини – це надбудова над економічними відносинами (базисом), і формуються такі відношення залежно від внутрішніх реалій країн, які інтегровані у світову політику й економіку (R. Prebisch, 1964).

Розвитком теорії парадигми класичного марксизму, яка не підтвердилася досвідом більшості країн світу, стала парадигма неомарксизму, яка відрізняється тим, що замість міжнародних і внутрішньодержавних класових і імперіалістичних протиріч у ній декларується міжнародна конфліктність як причина експлуатації одними (багатими) державами ресурсів інших (бідних) держав і нееквівалентного обміну між ними (центр і периферія світового капіталізму). Міжнародні конфлікти можливі через нерівноцінне положення тих чи інших держав у різних типах міжнародних структур (економічній, політичній, військовій та ін.) (F.H. Cardoso and E. Faletto, 1978; R. Cox, 1999).

Історична трансформація теорій класичного марксизму і неомарксизму висвітлюється у парадигмі посткласичного марксизму.

Ідеї прихильників посткласичного марксизму полягають у трактуванні політичного змісту і соціальних наслідків глобалізації світового розвитку. При цьому аргументація міжнародних відносин одними теоретиками полягає у структуризації світоустрою за різними напрямками (економічним, політичним, військовим) і значній стійкості таких структур; інші визначають об'єктивність процесів їх змін і обґрунтовують, що саме протиріччя процесів змін різного роду міжнародних структур можуть створювати ситуацію міжнародних конфліктів (S. Gill, 1991).

Пошук нових теоретичних парадигм дослідження міжнародних відносин, зокрема відносин щодо силового протистояння, які б могли відповідати сучасним воєнно-політичним міжнародним процесам, насамперед особливостям сучасних військових конфліктів, активно продовжується і сьогодні. Відомі наукові праці, які пов'язують науку розвитку міжнародних відносин, зокрема причини виникнення збройних конфліктів, із такими теоретичними парадигмами, як: теорія комплексної взаємозалежності, гендерна теорія, теорія транснаціоналізму, теорія державо централізму тощо.

Методологічні підходи до дослідження будь-якої теорії, явища, об'єкта чи предмета передусім передбачають визначення: мети дослідження; завдань, вирішення яких дає змогу досягти поставленої мети; методів дослідження; порядку аналізу отриманих результатів. Метою досліджень відомих теорій міжнародних відносин у контексті війни і миру є визначення можливостей адаптації їхніх тверджень щодо причин і умов виникнення збройних конфліктів до сучасного стану і тенденцій розвитку міжнародних відносин. Досягнення мети можливе шляхом вирішення завдань щодо з'ясування теорій, парадигм міжнародних відносин у площині форми міжнародних відносин, яка, на думку основоположників відомих теорій міжнародних відносин, генерує детермінанти, стійкі чинники, що формують середовище війни і миру, та засади, концепти мирного співіснування чи воєнного протистояння. Комплексне уявлення щодо трактування відомими парадигмами ситуації війни і миру в міжнародних відносинах можливо отримати за застосування методів групування, систематизації та порівняльного аналізу.

Метод групування передбачає об'єднання в окремі групи відомих течій основних парадигм міжнародних відносин, а саме: ліберально-ідеалістичної, політичного реалізму і марксизму, що дає змогу побудувати й уявити загальний

профіль здобутків відомих теорій міжнародних відносин у контексті війни і миру.

Метод систематизації дає змогу спрямувати процеси пізнання ситуацій збройних конфліктів як об'єкт відомих теорій міжнародних відносин за системою критеріїв, які роблять зрозумілими їх твердження щодо основних домінуючих і незмінних факторів (детермінантів), виникнення ситуації війни чи стану мирного співіснування та поглядів (концептів) умов і важелів мирного співіснування за форми міжнародних відносин, які висвітлюються у тій чи іншій теорії міжнародних відносин. Автор статті пропонує провести систематизацію теорій міжнародних відносин за такою системою критеріїв: форми міжнародних відносин, які ці теорії декларують і досліджують; детермінанти війни і миру; основні засади, умови (концепти) мирного співіснування чи воєнного протистояння (табл. 1).

Метод порівняльного аналізу дає змогу адаптувати сучасний стан і динаміку міжнародних відносин у контексті війни і миру з моделями, які визначені у відомих парадигмах, і на авторитетному науковому підґрунті прогнозувати можливі причини і ситуації зародження та виникнення збройних конфліктів, а відповідно, формувати комплекс заходів щодо запобігання чи локалізації таких ситуацій.

Незважаючи на те що кожна з відомих парадигм не є абсолютно тотожною моделлю трактування реальності і не визначає єдиний вірний шлях рішення завдання дослідження міжнародних відносин, зокрема такого аспекту цих відношень, як війна і мир, систематизація і порівняльний аналіз дають змогу визначитися саме з основними теоретичними концептами загрози війни і можливості миру на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. Звичайно, порівняти ситуації війни і миру, які висвітлені у відомих парадигмах міжнародних відносин з їх сучасним станом і динамікою розвитку, можливо лише за детального вивчення сучасних міжнародних відносин у контексті війни і миру.

Під час активних світових інтеграційних процесів сучасні міжнародні відносини здебільшого носять анархічний характер, кожна держава визначає пріоритетність національних інтересів у системі міжнародних відносин. У деяких випадках лідери держав із позиції захисту національних інтересів, а здебільшого з метою закріплення своєї влади, можуть провокувати збройні конфлікти. Наявність міжнародних інститутів є певним запобіжником ескалації збройного протистояння, але, як показує пере-

біг останніх подій (Грузія, Сирія, Україна), вони втрачають свою ефективність.

Агресивні наміри деяких державних лідерів активно стримують процеси економічної і політичної інтеграції, ризики втрат економічних вигід та політичного авторитету охолоджують гарячі голови агресивних лідерів. Оцінити ситуацію війни і миру неможливо без урахування протистояння цивілізацій, сучасний інформаційний простір дає можливість державам визначитися з диспропорціями використання ресурсів і розподілом вигід, що може спровокувати збройне протистояння. Важливим чинником збереження миру на планеті є розуміння суспільством того, що будь-який конфлікт може набрати катастрофічних масштабів і призвести до загибелі всього людства. Це призводить до активізації діяльності недержавних громадських організацій у площині збереження миру (Організація Червоного Хреста, послы миру, Всесвітня асоціація «Жінки за мир» тощо). У дослідженні положення війни і миру важливо спрогнозувати динаміку формування і переміщення світових центрів сили, а також щодо можливостей балансу сил.

Тобто теорію сучасного стану міжнародних відносин у контексті війни і миру можливо вважати певним конгломератом відомих парадигм із певним домінуванням тієї чи іншої складової частини за ситуацією і часом. Положення парадигми політичного реалізму щодо національних інтересів держав як важливого витоку ситуації збройного протистояння набувають реального змісту в ситуаціях радикального націоналізму, релігійного екстремізму, який сьогодні спостерігається на пострадянському просторі і на Близькому Сході. Теорія парадигми марксизму здебільшого має прояв не в міжнародних протистояннях щодо незадоволення народу владою в певній країні, у поширенні течій антиглобалізму, боротьбі з ескалацією економічної влади в країнах, що розвиваються, міжнародними і транснаціональними корпораціями. У більшості економічно розвинутих країн світу населення дійшло повного розуміння того, що війна – це кінець їхнього благополуччя і добробуту, тому основу співіснування вони бачать у моральних нормах, закріплених міжнародним правом.

На рис. 1 представлено узагальнення наведених досліджень, яке дає змогу визначитися і запропонувати методологічні підходи до дослідження сучасних міжнародних відносин у контексті війни і миру, спираючись на наукову платформу відомих парадигм міжнародних відносин.

Концептуальні засади міжнародної безпеки в парадигмах регулювання міжнародних відносин

Парадигми регулювання міжнародних відносин		Формат міжнародних відносин у контексті війни і миру	Детермінанти теорії війни і миру	Концепти мирного співіснування чи воєнного протистояння
Ліберально-ідеалістична парадигма	Класична ліберально-ідеалістична парадигма	Універсальна, монолітна, статична система етичних і юридичних норм, незмінних і незалежних від волі держав	Етика (моралізм), право (легалізм), юридичні норми (нормалізм)	Універсальні міжнародні організації і світовий уряд
	Неоліберальна парадигма	Тісний міждержавний економічний зв'язок, зменшення ролі воєнної могутності і воєнної сили в системі міжнародних відносин	Раціональні цілі, економічні вигоди, загальні економічні інтереси	Економічна взаємозалежність як гарант міжнародної безпеки
	Посткласична ліберально-ідеалістична парадигма	Саморегульоване глобальне суспільство, функціонує за єдиними правилами і регулюється єдиними законами. Тісне співробітництво, як альтернатива війни	Універсальні цінності, всесвітнє правління без уряду, демократичний мир, права людини, соціокультурні аспекти світової політики	Формування загальних норм і цінностей
Парадигма політичного реалізму	Класична парадигма реалізму	Основа міжнародних відносин – національні інтереси держав. Стан війни і миру визначається силою і балансом сил між великими державами	Національні інтереси держави, лідер держави – формувач зовнішньої політики, світова верховна влада, баланс сил, великі держави	Стан миру – існування рівноваги між центрами сил
	Парадигма неореалізму	Структура міжнародних відносин (полюси сили), розподіл влади (сили) серед держав	Однополярна, біполярна, багатополлярна система міжнародних відносин	Протиборство полюсів сили, поява нових полюсів сили (нетрадиційні актори), зовнішні примушення і обмеження з боку сильних держав
	Парадигма постмодернізму	Міжнародні відносини – це відносини не між державами, а між цивілізаціями	Конфлікт цивілізацій, культурні цінності, націоналістичні і релігійні течії	Захист цивілізаційних цінностей через захоплення влади
Парадигма марксизму	Класичний марксизм	Основні актори міжнародних відносин не держави, не транснаціональні об'єднання, а соціальні класи	Соціальні класи, власники світового капіталу, пролетаріат, класова боротьба, революція	Боротьба власників світового капіталу, класова боротьба
	Неокласичний марксизм	Експлуатація ресурсів бідних (економічно і соціально нерозвинутих держав) багатими державами, нееквівалентний обмін	Експлуатація ресурсів, нееквівалентний обмін, центр і периферія світового капіталу	Боротьба «периферії» з «центром» за соціальну справедливість і перерозподіл багатств
	Посткласичний марксизм	Міжнародні економічні, політичні, соціальні, ідеологічні, воєнні структури	Глобальні системи, міжнародні структури, радикальний розрив структур	Протириччя за зміни майбутніми міжнародними структурами існуючих структур

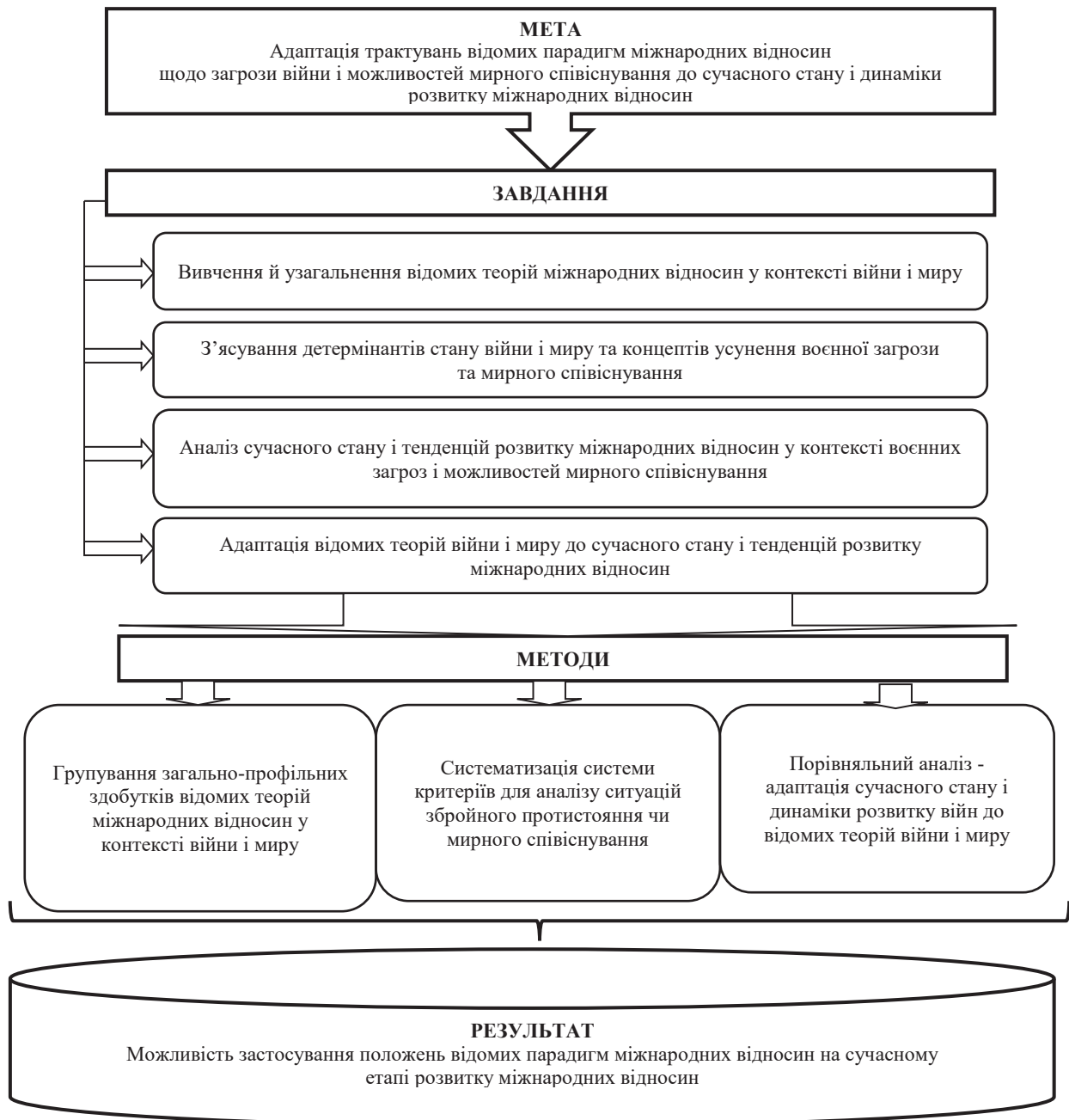

Рис. 1. Методологічні підходи до дослідження війни і миру на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин

Розкриємо сутність складників визначеного методологічного підходу на рис. 1:

- мета дослідження: адаптація трактувань відомих парадигм міжнародних відносин щодо загрози війни і можливості мирного співіснування до сучасного стану і динаміки розвитку міжнародних відносин;

- завдання дослідження: дослідження відомих парадигм міжнародних відносин щодо трактування ними форми міжнародних відносин, яка може генерувати ситуацію війни і миру, детермінантів воєнної загрози, концептів, основ

мирного співіснування чи воєнного протистояння; дослідження сучасного стану міжнародних відносин і можливої динаміки їх розвитку в контексті війни і миру: порівняння і знаходження спільно чи відмінного сучасного стану міжнародних відносин у контексті війни і миру з тим, що декларується в парадигмах міжнародних відносин;

- методи дослідження:

групування – дає змогу побудувати й уявити загальний профіль здобутків відомих теорій міжнародних відносин у контексті війни і миру;

систематизації – дає змогу спрямувати процеси пізнання ситуації збройних конфліктів за системою критеріїв;

порівняльного аналізу – дає змогу адаптувати сучасний стан і динаміку міжнародних відносин у контексті війни і миру з моделями, які визначені у відомих парадигмах міжнародних відносин.

Результат – можливості застосування положень відомих парадигм міжнародних відносин щодо аргументації причин зародження та виникнення збройних конфліктів, заходів і інструментів запобігання та урегулювання збройних конфліктів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин (рис.).

Запропоновані методологічні підходи дають змогу проводити дослідження загрози війни і можливостей мирного співіснування на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин та визначати заходи і інструментарій запобігання та урегулювання ситуацій збройного протистояння, спираючись на здобутки відомих парадигм міжнародних відносин.

Кінцевим результатом проведеної роботи є методологічні підходи до дослідження положень відомих парадигм міжнародних відносин у контексті війни і миру та визначення можливостей щодо їх адаптації до сучасного стану і тенденцій розвитку міжнародних відносин. Наведені методологічні підходи визначають зміст і послідовність дій дослідників та передбачають визначення:

мети – адаптація трактувань відомих парадигм міжнародних відносин щодо загрози війни

і можливості мирного співіснування до сучасного стану і динаміки розвитку міжнародних відносин;

завдань – дослідження відомих парадигм міжнародних відносин щодо трактування ними форми міжнародних відносин, яка може генерувати ситуацію війни і миру, детермінантів воєнної загрози, концептів, основ мирного співіснування чи воєнного протистояння, дослідження сучасного стану міжнародних відносин і можливої динаміки їх розвитку в контексті війни і миру, порівняння і знаходження спільно чи відмінного сучасного стану міжнародних відносин в контексті війни і миру з тим, що декларується в парадигмах міжнародних відносин;

методи дослідження: групування – дає змогу побудувати й уявити загальний профіль здобутків відомих теорій міжнародних відносин у контексті війни і миру; систематизації – дає змогу спрямувати процеси пізнання ситуації збройних конфліктів за системою критеріїв; порівняльного аналізу – дає змогу адаптувати сучасний стан і динаміку міжнародних відносин у контексті війни і миру з моделями, які визначені у відомих парадигмах міжнародних відносин.

Застосування запропонованого методологічного апарату дають змогу дослідникам проблем війни і миру в сучасному міжнародному середовищі прогнозувати і визначати причини та передумови виникнення ситуацій війни і миру, декларувати заходи та інструментарій міжнародного впливу щодо її нормалізації чи локалізації, спираючись на теоретичні здобутки відомих парадигм міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Woolf L. *International Government*, New York : Brentano's, 1916, Pp. 412.
2. Dickinson G.L. *The International Anarchy, 1904 – 1914*, London : Allen & Unwin, 1926, P. 481.
3. Clark G., and Sohn B.L. *World Peace through World Law. Two Alternative Plans*, Cambridge : Harvard University Press, 1966, Pp. 535.
4. Zimmern A. *The League of Nations and Rule of Law, 1918 – 1935*, London : Macmillan and Company, 1936, Pp. 527.
5. Kant I. *Perpetual Peace : A philosophical essay*, Translated with introduction and notes by M. Campbell Smith, New York : The Macmillan company, 2016, Pp. 204.
6. Keohane R.O. and Nye J.S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston : Little, Brown and Company; Underlining edition, 1977, Pp. 287.
7. Zacher M. and Matthew R. *Liberal International Theory. Common Threads, Divergent Trends. Controversies in International Relations Theory : Realism and the Neoliberal Challenge*, New York: St. Martin's Press, 1995, Pp. 107–150.
8. A. Moravcsik. *Taking Preferences Seriously : A Liberal Theory of International Politics*, *International Organization*, Vol. 51, N 4, pp.513–530, Autumn 1997.
9. Rosenay J.N. and Czempel E.O. *Governance without Government : Order and Change in World Politics*, Cambridge : Cambridge University Press, 1992, Pp. 324.
10. Carr E.H. *The Twenty Years Crisis 1919 - 1939. An Introduction to the Study of International Relations*, London : Harper Perennial, 1939, Pp. 244.

11. Morgenthau H. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, New York : Alfred A. Knopf, 1973, Pp. 618.
12. Waltz K. *Theory of International Politics*. Reading, Massachusetts : Addison–Wesley, 1979.
13. Huntington S. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs, Council on Foreign Relations*, Vol. 72, N. 3 pp. 22–49, Summer 1993.
14. Маркс К., Энгельс Ф. *Коммунистический манифест*. Москва : Прогресс, 1969. С. 137.
15. Prebisch R. *Toward A New Trade Policy for Development, Report of the Secretary-General of UNCTAD*, New York : United Nations, pp. 20–25, 1964.
16. Cardoso F.H. and Faletto E. *Dependence et developpement en Amerique Latine*, Paris : PUF, 1978, Pp. 222.
17. Cox R. Civil society at the Turn of Millennium : Prospect for an Alternative World Order, *Review of International Studies*, Vol 25, N 1, pp. 5–29, January 1999.
18. Gill S. Reflexion on Global Order and Sociohistorical Time, *Alternative*, Vol. 16, N 3. pp. 275–314, July 1991.

REFERENCES:

1. Woolf, L. (1916). *International Government*. New York : Brentano's [in English].
2. Dickinson, G.L. (1926). *The International Anarchy, 1904 – 1914*. London : Allen & Unwin [in English].
3. Clark G., and Sohn B.L. (1966). *World Peace through World Law. Two Alternative Plans*, Cambridge : Harvard University Press [in English].
4. Zimmern A. (1936). *The League of Nations and Rule of Law, 1918 – 1935*. London : Macmillan and Company [in English].
5. Kant I. (2016). *Perpetual Peace : A philosophical essay*, Translated with introduction and notes by M. Campbell Smith, New York : The Macmillan company [in English].
6. Keohane R.O., and Nye J.S. (1977). *Pover and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston : Little, Brown and Company; Underlining edition [in English].
7. Zacher M. and Matthew R. (1995). *Liberal International Theory. Common Threads, Divergent Trends. Controversies in International Relations Theory : Realism and the Neoliberal Challenge*, New York: St. Martin's Press [in English].
8. Moravcsik A. (1997). *Taking Preferences Seriously : A Liberal Theory of International Politics, International Organization* [in English].
9. Rosenay J.N. and Czempel E.O. (1992). *Governance without Government : Order and Change in World Politics*, Cambridge : Cambridge University Press [in English].
10. Carr E.H. (1939). *The Twenty Years Crisis 1919 - 1939. An Introduction to the Study of International Relations*, London : Harper Perennial [in English].
11. Morgenthau H. (1973). *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, New York : Alfred A. Knopf [in English].
12. Waltz K. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, Massachusetts : Addison–Wesley [in English].
13. Huntington S. (1993). *The Clash of Civilizations? Foreign Affairs, Council on Foreign Relations* [in English].
14. Marks K. and Engels F. (1969). *The communist Manifesto*, M. : Progress Publishers [in Russian].
15. Prebisch R. (1964). *Toward A New Trade Policy for Development, Report of the Secretary-General of UNCTAD*, New York : United Nations [in English].
16. Cardoso F.H. and Faletto E. (1978). *Dependence et developpement en Amerique Latine*, Paris [in English].
17. Cox R. (1999). *Civil society at the Turn of Millennium : Prospect for an Alternative World Order, Review of International Studies* [in English].
18. Gill S. (1991). *Reflexion on Global Order and Sociohistorical Time, Alternative* [in English].